FODOR JÁNOS*

KONSPIRATÍV KARRIERÉPÍTÉS? BERNÁDY GYÖRGY SZABADKÖMŰVESSÉGE

Kulcsszavak: *Bernády György, szabadkőművesség, Marosvásárhely, politikai karrier*

A szabadkőművesség történetéről, akár általánosan, akár résztörténeti/földrajzi megközelítésből könyvtárnyi irodalom áll rendelkezésünkre. A témáról született szakirodalom és publicisztika nagyrészt megosztott, általában két szélsőség között reflektál a szabadkőművesség korabeli történetére. Az egyik szélsőséges álláspont a szabadkőművességet „misztikus társaságként” állítja be, amely legtöbb esetben hazafiatlan, ateista, túlnyomórészt zsidó tagokból áll, és egyik jellemzője a korlátlan hataloméhség, valamint felelős a nemzeti katasztrófákért (mint a világháború elvesztése, Trianon stb.). E nézet rendszerint egyidős a szabadkőművesség kialakulásával. Terjesztése általában azoktól származik, akik valamiért sérelmezték a szabadkőművesség aktivitását, ellene folytattak lobbitevékenységet. Magyarország esetében ezen irányzatnak is széles bibliográfiája áll rendelkezésünkre, a korabeli publikációktól kezdve,¹ napjaink történetírásában is fellelhető.² Az „érem” másik oldala inkább reakció az előzőleg ismertetett irányzatra, melynek célja a szabadkőművesség ismertetése mellett, annak propagálása is. Kritika hiányában ez sem tekinthető kiegyensúlyozott álláspontnak, ám valószínűleg kevésbé ártalmas irányzat, abból a tekintetből, hogy az érdeklődőt kevésbé befolyásolja. Ennek ellenére, mivel elmarad a „nagy leleplezés”, és „őrzött titkokkal” sem szolgál az olvasónak, ezért kevésbé népszerű álláspontnak számít.

Jelen írás célja elsősorban nem az igazságtevés a két álláspontról, hanem egy résztörténet bemutatása, amely időben a XIX. század végét, a XX. század elejét célozza meg. Adalék kíván lenni a marosvásárhelyi szabadkőművesség történetéhez, annak alapításáról és működéséről, egészen annak az első felosztásáig. Ugyanakkor életrajzi adalékot is szolgáltat, dr. Bernády György életéről, valamint szabadkőművessége által, életének egy eddig kevésbé ismert fejezetéről. Ami a forrásokat illeti, az eddigi munkák kevésbé tértek ki a marosvásárhelyi szabadkőművesség kezdeti periódusára. Kivételnek tekinthető Sebestyén Mihály publikációja, amely a Teleki Tékában található Bethlen Gábor marosvásárhelyi szabadkőművespáholy anyakönyvét közli, forráskiadványként.³ Előtanulmányában azonban csak az anyakönyvi bejegyzésekből

* FODOR JÁNOS (1989), PhD, történész, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Történeti Intézet. E-mail: fodorjanos89@gmail.com.

1 PL. MIKLÓSSY István: *A szabadkőművesség önleleplezése*. Stephaneum ny., Bp., 1912; Dr. SOMOGYI István: *A szabadkőművesség igazi arca*. Apostol ny., Bp., 1929.

2 PL. RAFFAY Ernő: *Szabadkőművesek Trianon előtt*. Kárpátia Stúdió, Bp., 2011; Uő: *Harcoló szabadkőművesség. Küzdelem a katolikus egyház ellen*. Kárpátia Stúdió, Bp., 2011.

3 SEBESTYÉN Mihály: *Marosvásárhely keletén. (A Bethlen Gábor Szabadkőműves Páholy Anyakönyve) = Marosvásárhely történetéből*. III. Szerk. PÁL-ANTAL Sándor–SIMON Zsolt. Mentor, Marosvásárhely, 2011. 93–155.

von le következtetéseket, és más szerzők írásaihoz hasonlóan a páholy működése szempontjából a két világháború közötti időszakra fektet hangsúlyt.⁴

A szimbolikus (vagy tulajdonképpeni) szabadkőművesség születését a 18. század elejére teszik, születési helye pedig Anglia volt. Működésük és felépítésük szerint a szabadkőművespáholyoknak két fő irányzata alakult ki: egyik az angolszász vagy János-rendi páholyok (ez volt többségben), valamint a francia vagy latin típusú páholyok.⁵ Néhány éves késedelemmel a korabeli Magyarországon is megjelentek a szabadkőművespáholyok, amelyek tagjai között a felvilágosodás korának prominens képviselői kaptak helyet: Mária Terézia, Széchenyi Ferenc, Kazinczy Ferenc, Aranka György stb. A már említett irányzat rituáléjának egyesülésével, 1886. március 21-én Magyarországon megszületett a minden külföldi szabadkőműveshatóságtól független Magyarországi Szimbolikus (korabeli helyesírással Symbolikus) Nagypáholy. Ezzel kezdetét vette a magyar szabadkőművesség ún. aranykora, amely az 1919-es betiltásig tartott.⁶

Vidéken is hangsúlyos volt a szabadkőművesség tevékenysége, Erdélyben már a kezdetektől jelentkezett. A marosvásárhelyi 1905-ös páholyalapítást megelőzően Kolozsváron (Unió páholy 1886), Brassóban (Három oszlop 1877, Pannónia 1889), valamint Sepsiszentgyörgyön (Siculia 1892) működött szabadkőművesség. Marosvásárhelyen Bernády György közvetítésével ment végbe a páholyalapítás.

Bernády György 1864. április 10-én született a Szolnok-Doboka vármegyei Bethlenben (ma Beszterce-Naszód megyéhez tartozik). Középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte, majd édesapja korai halála miatt, folytatva a családi hagyományokat, gyógyszerészeti tanulmányokat folytatott Budapesten. Doktori szigorlatát 1888. december 15-én tette le. Doktori értekezése, amely különlenyomat formájában is megjelent, *Adatok a kénhidrogéngáz vegyi sajátosságaihoz* címet viselte. Dolgozata minden bizonnyal megfelelt a korszak tudományos követelményeinek, doktorrá avatására egy hagyományos ceremónia keretében 1888. december 22-én került sor. Ezzel huzamosabb idejű budapesti tartózkodása véget ért, tanulmányai befejeztével visszatelepült Marosvásárhelyre. Hazatértével elsődleges bevételi forrását a gyógyszerértár működtetése jelentette, amely immár az ő feladata volt. Frissen diplomázott gyógyszerészdoktorként fokozatosan vált ismertté a marosvásárhelyi közönség előtt. Szűkebb szakmájával ekkor még csak részben hagyott fel. 1889 májusában Turnowsky Mór városi orvossal együttműködve a városi kutak és csorgók vegyelemzésébe kezdett,⁷ de emellett pénztárnoka volt a megyei és városi Orvos-Gyógyszerész Egyletnek is. A város közösségében azt a benyomást keltette, hogy gyógyszerértára vezetésében, valamint a szakmai és közéletben is jó emlékű édesapja méltó utódja lesz.

A gyógyszerértári teendők azonban valószínűleg nem köthették le túlságosan Bernády György figyelmét. Egyre fokozódó érdeklődése a közügyek iránt legalábbis erre utal. Politikai

4 BENKŐ Samu: *Adalékok az erdélyi szabadkőművesség történetéhez = A hosszú tizenkilencedik és a rövid huszadik század. Tanulmányok Pölöskei Ferenc tiszteletére*. ELTE BTK Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék, Bp., 2000. 49–60; MAROSI Ildikó: *Az erdélyi magyar szabadkőművességről*. Hítel 1995. április. 60–69.

5 JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Print X Budavár, Bp., 2005. 21–24.

6 Uo. 91–96.

7 Marosvidék 1889. május 19.

karrierjének első állomását a városi törvényhatósági bizottsági tagság jelentette, ahova választások útján, 1889. november 25-én jutott be, 137 szavazattal.⁸ A városi közgyűlésben betöltött szerepét szinte élete végéig sikerült megtartania.

Politikai karrierjének fokozatos építését várospolitikai szinten kezdte: tagja volt a törvényhatóság több szakbizottságának, valamint számos városi egyletnek. Politikai orientációját tekintve a városi függetlenségi és 48-as párt vezetője volt (ideológiailag apponyista volt, de mivel nem volt városi tagozata Apponyi Albert nemzeti pártjának, ezért a függetlenségi és 48-as párt egyfajta „egyesült” ellenzékként működött, annak minden ideológiai árnyalatával).⁹

Bernády karrierjében a következő szintet országgyűlési képviselősége jelentette. 1896-ban immár szabadelvű programmal országgyűlési képviselővé választották. Országgyűlési képviselői tevékenysége Bernádyt a fővároshoz kötötte, azonban tanulmányai befejeztével más okok miatt sem szakította meg kapcsolatát a fővárossal: jelentkezett a Demokrácia (korabeli nevén Demokratia) szabadkőműves-páholyba.

A Demokrácia páholyt 1887-ben alapította 14 szabadkőműves, akik korábban a Könyves Kálmán páholy tagjaiból váltak ki. A páholy jelige a „Szabadság, egyenlőség, testvériség” jól ismert formula volt, s ennek megfelelően programjában többek között a népnevelés, a parasztság felemelése, a tanügy, a munkáskérdés, a polgári házasságkötés bevezetése szerepeltek. Jellemző volt a páholy mentalitására, hogy a házi szabályzatában többek között az is szerepelt, hogy a páholytagok a páholyon belül és kívül is tegezik egymást.¹⁰ Ez szokatlan közvetlenséget jelentett a polgári kori Magyarországon, ahol a társadalmi származás különbözősége igen nagy hangsúlyt kapott. A Demokráciát a Budapesten működő páholyok közé sorolták, 1917-ben 221 aktív tagot számlált. Tagságát tekintve figyelembe kell venni, hogy sok olyan tagja volt a páholyoknak, akik később kiváltak és szintén páholyalapítók lettek (idesorolható Bernády György is). Így a Demokrácia 1910-ben a következő leánypáholyoknak volt az anyapáholya:¹¹

Leánypáholy neve	Működési helye	Alapítási éve
Pobratim	Belgrád	1890
Alföld	Szolnok	1891
Hrvatska Vila (Horvát nemtő)	Zágráb	1892
Szepes	Késmárk	1899
Virradás a bakonyalján	Veszprém	1898
Nemzeti	Budapest	1902

⁸ Uo. 1889. november 25.

⁹ FODOR János: *Politikai karrierjének a kezdetei 1889–1900 = Bernády, a városépítő*. Szerk FODOR János–NAGY Miklós Kund–PÁL-ANTAL Sándor. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015. (a továbbiakban *Bernády, a városépítő*) 55–78.

¹⁰ *A magyarországi Symbolikus nagypáholy védelme alatt dolgozó Demokratia című „Szabadság, egyenlőség, testvériség” jeligéjű szabadkőműves páholy házszabályai*. Bp., 1896.

¹¹ Saját táblázat. Forrás: *A magyarországi Symbolikus nagypáholy védelme alatt dolgozó Demokratia című „Szabadság, egyenlőség, testvériség” jeligéjű szabadkőműves páholy névjegyzéke az 1909–10-es évekre*. Bp., 1910.

Leánypáholy neve	Működési helye	Alapítási éve
Bethlen Gábor	Marosvásárhely	1905
Akácza a Mátraalján	Gyöngyös	1906
Martinovics	Budapest	1908

A Demokrácia páholy alapításában részt vett Gelléri Mór, a magyar szabadkőművesség történetének egyik főszereplője,¹² aki gyakorlatilag fő irányítója volt a páholyoknak. Gelléri mellett Katona Béla¹³ emelhető ki, aki szintén meghatározó, tevékeny tagja és vezetője volt a páholyoknak.

Dr. Bernády György már gyaníthatóan diákkorában hallhatott a szabadkőművességről. Neveltetése, érdeklődő természete miatt dönthetett amellett, hogy 1894 novemberében benyújtja felvételi kérelmét a budapesti Demokrácia páholyhoz. A páholyba való felvételnek külön procedúrája volt, amelyet a páholy 1894-es szabályzata irányított. A szabályzat szerint „a felvételi kérelem a felvételt kérő által és pedig három példányban állítandó ki. A kérelemhez, ha lehet, a szabadkőműves jelölt arcképét is csatolni kell.” Bernády esetében a beküldött iratai között nem találni fényképet, viszont a jelentkezési űrlapon leírta a kért három példányban az adatait. Röviden a tanulmányait, valamint az addigi politikai és civil tevékenységét sorolta fel, továbbá foglalkozását és alapvető adatait adta meg.¹⁴ A felvételi kérelmet tartalmazó három űrlapot a kezes eljuttatta a páholyhoz. Bernády György esetében a kezes neve nem ismert. A páholy szabályzata szerint a következő lépés a kérelem elbírálása volt. Ehhez „páholy elé terjesztett felvételi kérelem alapján kiküldött három kutató testvér köteles a keresővel személyesen megismerkedni s személyesen meggyőződni, hogy a keresőben mindaz megvan-e, amit az alkotmány 178-as cikkelye a felvétel kellékeül megszab. Hallomásból merített adatok forrását kötelesek lehetőleg megnevezni, minden esetre nyilatkozniuk kell arra nézve: vajon adataikat szabadkőművestől vagy profántól kapták-e? Oly keresőkkel való személyes megismerkedés, akik a páholy székhelyén kívül laknak, kutató nincs kötelező.”¹⁵ Bernády György 1894. november 2-án datált kérelmét a november 12-i gyűlés alkalmával iktatta a páholy. Ugyanekkor határozták meg a három „kutató testvért” is, akik a következők voltak: Gelléri Mór, Braun Gyula és Fekete Ignác. Mivel a három személy közül csupán Braun Gyula volt marosvásárhelyi illetőségű, ezért Gelléri és Fekete kihasználta a fentebb idézett szabályzati lehetőséget, és a személyes megismerkedés körülményes mivolta miatt hallomásból szereztek tudomást jelentésükhöz Bernády Györgyről. Fekete Ignác jelentésében kiemelte, hogy hallomása szerint Bernádyt „művelt és a jó és

12 Gelléri Mór (1854–1915). Lapszerkesztő, ipari elemző, a Millenniumi Kiállítás titkára. Munkássága több szabadkőműveslapban is tetten érhető: a saját alapítású *Világosságban*, de cikkeket közölt a Kelet és Orient lapok főszerkesztőjeként is. Munkásságát a *Huszonöt év a királyi művészet szolgálatában* című vaskos kötetében foglalta össze. JÁSZBERÉNYI: i. m. 101.

13 Katona Béla (1855–1904) jogász végzettségű, pályája csúcán koronaügyész-helyettes volt. A Demokrácia páholy főmestere, majd a Szimbolikus Nagypáholy helyettes nagymestere. Munkássága mellett karitatív tevékenysége miatt ismerték: az általa szervezett jogvédő egyesület ingyenesen látta el jogi tanácsal és védelemmel a szegényeket és rászorulókat. Uo. 106.

14 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL), P 1106, 12. doboz, 5. tétel, 281. f.

15 *A magyarországi Szimbolikus nagypáholy védelme alatt dolgozó Demokratia* című „Szabadság, egyenlőség, testvériség” jeligéjű szabadkőműves páholy házszabályai. Bp., 1896. 6-ik cikkely.

nemes iránt fogékony embernek mondják”.¹⁶ Gelléri Mór szerint Bernády „jelleme kifogástalan, meggyőződése szabadelvű.” Információi szerint Bernády különösen kiemelkedő marosvásárhelyi környezetében, „sőt, a város jövődöbéli képviselőjének van kiszemelve”.¹⁷ Ez fontos és egyben igencsak bizalmas információnak számított, mivel Gelléri 1894. november 12-én írta meg jelentését Bernádyról, aki ebben az időszakban Marosvásárhely ellenzéki vezéréként volt ismert, és a városi közvélemény csupán 1896 októberében (a választások előtt) szerzett tudomást Bernády képviselői ambícióiról és szabadelvű-pártiságáról. A legteljesebb körű jelentést Braun Gyula írta Bernádyról, aki közvetlenül Marosvásárhelyről postázta levelét. Fontosnak tartotta megjegyezni, hogy Bernádynak már „maga a főlvételi kérelme mutatja a közjóért való lelkesedését, amelyet megtámadhatatlan becsületessége, szilárd jellem, erős akarat és tiszta meggyőződés támogat.” Szerinte Bernády „igaz demokrata és népszerű, ki régóta sikerrel fejleszti az alsóbb osztályokhoz tartozóknak felvilágosodását és értelmét. Benne hivatottságot látok arra, hogy lakhelyén új templomot építsen a királyi művészetnek”.¹⁸ Braun megállapítását Fekete jelentése is megerősítette, miszerint Bernádyt „rég kiszemelték már, a Marosvásárhelyen alapítandó páholy egyik oszlopos tagja lesz.” Így gyakorlatilag azzal a világos szándékkal kívánták beléptetni Bernádyt a szabadkőműves-páholyba, hogy a későbbiekben hozzá fog járulni a szabadkőművesség terjedéséhez, egy Marosvásárhelyen létrehozandó leánypáholy által.

A páholyba való felvételnek a következő lépését így határozta meg a páholy szabályzatának 7-ik cikkelye: „A jelentések beérkezése után a főmester mesterértekezletet hív egybe, melyen előterjeszti a jelentések rövid kivonatát és ha kívánatosnak tartja, vagy ha a mesterértekezlet elhatározza, kiegészítő tudakozást rendel el. A golyózás csak akkor rendelhető el, ha a páholy ezt egyhangúlag elhatározza.” A golyózás szavazást jelentett, mivel a szavazás menete fekete és fehér golyókkal történt (a fekete az elutasítást, a fehér a felvételt jelentette). A gyűlésre 1895. február 4-én került sor. Az egybehívott tagok 31 szavazattal (ellenszavazat nélkül) eldöntötték Bernády felvételét a páholyba.¹⁹ Ezután megkezdődött a jelen lévő újonc beavatási szertartása. Magáról a szertartásról nem maradt írott forrás, de mivel a János-rendi páholyok beavatási szertartása gyakorlatilag azonos volt, így Bernády esetében is az történhetett, hogy bekötött szemmel (vagy csuklyával) bevezették az ún. sötét szobába, ahol a szertartásmester a következő három kérdést tette fel a keresőnek:

1. Mi vezérli Önt a szabadkőművesek szövetségébe?
2. Mit várhat Öntől a szabadkőművesség?
3. Milyen különleges feladatai lehetnek a szabadkőművességnek az Önök vidékén, és miként kíván Ön e feladatok megoldásában közreműködni?

Bernády rövid és pontos válaszokkal felelt, hangsúlyozva, hogy a páholyba őt „emberszeretete, hazaszeretete, szabadelvű gondolkodása és mérhetetlen szabadságszeretete” vezette. Kijelentette továbbá, hogy tőle a szabadkőművesség „igaz őszinte és önzetlen munkásságot, a reábizottaknak a pontos és lelkiismeretes teljesítését, végül tehetségében bármilyen anyagi áldozatot” elvárhat. A harmadik kérdésre azt válaszolta, hogy a szabadkőművességnek kötelessége volna az ember-

16 Fekete jellemzése arra a kérdésre adott választ, miszerint a kereső képes lesz-e a szabadkőművesség eszméit felfogni és követni? MNL OL, P 1106, 12. doboz, 5. tétel, 279. f.

17 Uo. 283. f.

18 Uo. 288. f.

19 Uo. 277. f.

szeretet propagálását és hirdetését megvalósítania „vidékünkön”, vagyis Marosvásárhelyen is.²⁰ Ezután gyakorlatilag a fogadalom letétele következett, majd a rituálét követően Bernády felvételének utolsó aktusaként aláírta a nyilatkozatot, miszerint saját független akaratából határozta el belépését, amelybe sem kíváncsiság, sem önző érdek nem befolyásolta, továbbá írásos fogadalmat tett a látottakról és hallottakról való teljes titoktartásról.²¹ Bernády így szabadkőműves tanoncként tagja lett a budapesti Demokrácia szabadkőműves-páholyának. Második fokra emelése, vagyis legénnyé avatása több mint egy évre rá, 1896. április 20-án történt.²² Ebben az évben már felgyorsult további előmenetele, amelynek gyaníthatóan köze volt az országgyűlési képviselővé választásához. Bernády Györgyöt 1896. október 12-én harmadik fokozatra emelték, azaz mesteri fokot szerzett. Budapesti útja összefüggésben állhatott a képviselő-választásokkal, mivel pár napra rá Marosvásárhelyen pártot váltva, a kormánypárt jelöltje lett, az október 28-ra eső választáson pedig kerületében, Kossuth Ferenc ellenében 29 szavazattal győzött.²³ Díszes szabadkőműves diplomáját 1896. december 12-én állították ki, Bernády ekkor már a kerületében mandátumot szerzett országgyűlési képviselőként mehetett Budapestre átvenni okmányát.

Bernády György belépését, valamint előmenetelét a szabadkőművesi mozgalomba több tényező befolyásolta. Egyik a saját személyes ambíciója volt, s természetéből adódóan nyitott volt új és számára hasznosnak ítélt dolgok iránt. Nem kizárt, hogy politikai tőkét, kapcsolatrendszerének bővítését is a szabadkőművessége által szeretne volna elérni. A másik tényezőt a belépését szorgalmazó és a háttérmunkát biztosító csoport jelentette. Ezt a csoportot Marosvásárhelyen egy igen szűk körű társaság alkotta, akik már korábban is szabadkőművesek voltak. Közülük kerültek ki Bernády támogatói. Braun Gyula mellett ebbe a csoportba a következő vásárhelyi polgárok tartoztak: Turnowsky Mór orvos, Fekete Jakab iskolaigazgató, Tauszik B. Hugó bankigazgató, iparkamarai elnök, valamint Sz. Szakács Péter kereskedelmi és iparkamarai titkár.²⁴ Itt érdemes kiemelni, hogy Oroszlány István városi tanácsost, későbbi polgármester-helyettest pontosan Bernádyval egy időben vették fel a Demokrácia páholyba.²⁵ További érdekes adalék a választásokkal kapcsolatban, hogy Bernády kerületében a választási elnök Oroszlány István volt, Fekete Jakab pedig egyike volt a Bernádyt jelölő bizalmi férfiaknak. A szűk csoport az évek során a következő tagokkal bővült: Bürger Albert sörgyáros, virilista, Straetz Hermann gyáros, Tóthfalusi József vártemplomi református lelkész. Ők alkották a későbbi marosvásárhelyi Bethlen Gábor Szabadkőműves páholy alapító tagsgát.

Bernády György 1901 januárjában lemondott országgyűlési képviselőségéről. Ekkor már megkapta Marosvásárhely főispánjától a város rendőrfőkapitányi kinevezését. Bernády való-

20 Uo. 290. f.

21 Uo. 293. f.

22 *A marosvásárhelyi Bethlen Gábor szabadkőműves páholy Anyakönyve*. Teleki-Bolyai Könyvtár (Biblioteca Teleki-Bolyai), B-q 1703. (a továbbiakban *Bethlen páholy Anyakönyve*) 1.

23 Fodor János: *i. m.* 67–68.

24 Turnowsky Mór és Sz. Szakács Péter a kolozsvári Unió páholyban lett szabadkőműves, Tauszik B. Hugó a szegedi Árpád páholy tagja volt, valamint Fekete Jakab szintén a budapesti Demokrácia páholy tagságát élvezte. *Bethlen páholy Anyakönyve* 1–2.

25 Uo.

jában nem tekintett a főkapitányságára mint komoly karrierlehetőségre, ez csupán egy ugródeszkának számított, amely a polgármesteri szék megszerzéséhez vezette. A városban kitört pénzügyi krízist követően 1902. március 9-én Bernády Györgyöt egyhangúlag Marosvásárhely polgármesterévé választották. Tisztségét egészen 1912 decemberéig töltötte be, amelyről azt követően mondott le, hogy kinevezték Marosvásárhely város főispánjává.

BETHLEN GÁBOR PÁHOLY

Bernády György polgármesterré választása után látszólag felhagyott a pártpolitizálással. Szabadelvű meggyőződését nem tagadta meg, viszont a városfejlesztésre koncentrált. Véleményét az országos politikai kérdésekről nem közölte, illetve a városi adminisztrációban szakpolitikusként járt el. A város pénzügyi helyzetének a helyrehozatalával, valamint alapvető működési szabályzatának a kidolgozásával való elfoglaltsága miatt ebben az időszakban valószínűleg nem is tudott volna érdemben foglalkozni egyéb kérdésekkel, bár a városban működő egyesületek némelyike azért „megkínálta” a polgármestert az adott egyesület elnöki tisztségével. Újabb egyletek alapítása, amelyet Bernády magára vállalt, általában valamely városfejlesztési részkérdéssel foglalkoztak, mintegy szakmai tanácsadó testületként (ilyen volt a szépítő egylet vagy a színügypártoló egylet).

Nincs tudomásunk arról, hogy Marosvásárhelyen milyen egyéb előzményei lehettek a Bethlen Gábor páholy megalapításának. Bernády felvétele a budapesti Demokrácia páholyba eleve azt feltételezte, hogy a szabadkőművesség általa Marosvásárhelyre is eljut. A páholyalapításra 1905. április 10-én került sor, a Teleki Tékában őrzött páholyi anyakönyv bejegyzése szerint.²⁶ Korábbi tevékenységnek nincs nyoma, az anyakönyv szerint pedig a páholy ugyanazon év májusában kezdte el a tulajdonképpeni munkát tagfelvételek sorozatával. A páholyalapítás időpontja több szempontból is érdekes: az alapítás napja Bernády György születésnapjára esett. Ez a véletlennek is tulajdonítható, ugyanis a korabeli szokások szerint csak egész évfordulókkor ünnepelték a születésnapokat, Bernády esetében pedig a szintén áprilisa eső névnapját szokták évente nagyobb eseményként megünnepelni.²⁷

A páholyalapítás időpontjának másik érdekes lehetséges vetülete az országos nagypolitikai helyzet alakulása. A hírhedt „zsebkendőszavazás” után ugyanis a kormányzó szabadelvű párt népszerűsége csökkent, számos vezéregyénisége elhagyta a pártot. A király 1905 januárjában feloszlatta a parlamentet és új választásokat írt ki. A Tisza István erőszakos politikájából kiábrándult többség a szabadelvű párt bukását (és későbbi felosztatását) vetítette elő.²⁸ Elképzelhető, hogy az egyébként a politizálást elutasító városi szabadkőművesség a karitatív munkája mellett nemzeti ellenállással egyet nem értő vagy legalábbis a 67-es elveket fel nem adó tagjainak egy nem hivatalos fórumává vált a páholy. A kezdetben 11 alapító taggal induló szabadkőműves-páholy főmestere egészen a páholy „elaltatásáig” Bernády György polgármester volt. A páholy anyakönyve szerint az utolsó tagfelvételeket 1913 decemberében hagy-

26 Uo.

27 A Bernády-ünnepek gyakorlatáról lásd FODOR János: *A 70-éves Bernády. Egy városi ünnepség anatómiája = Bernády, a városépítő* 425–434.

28 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris, Bp., 2005. 71–72.

ták jóvá, ezért Sebestyén Mihály 1913–14-re teszi a páholy első felosztatását.²⁹ Bernády György egyik Kolozsváron megjelent cikkében a szabadkőművességről így vallott 1925-ben: „kiállottam a sorból, azóta eltelt tíz esztendő”.³⁰ Ily módon a páholy elaltatásának az 1915-ös év a valószínűbb időpontja. Ez idő alatt a páholy anyakönyve összesen 51 tagot jegyzett. A tagok belépési átlagéletkora 35 év volt, ami azt jelzi, hogy elsősorban a tapasztaltabb, már valamilyen társadalmi elismertséget szerzett városi polgárok előtt állt nyitva a páholy kapuja.³¹ A magának számító össztagslétszám azonban nem hangsúlyozza kellőképpen a páholy aktív személyzetét, ugyanis a tagfelvétel és azok előmenetele mellett a lemorzsolódás is nagyszámú volt. Ez elsősorban elhalálozás vagy a Marosvásárhelyről való elköltözés miatt következhetett be. A páholy székhelye a Széchenyi tér 5. szám alatt található Apolló-palotában volt.

A páholyi munkáról igencsak korlátozott források állnak rendelkezésünkre. A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában fellelhető jegyzőkönyvek 1909–1912 között engednek hiányosan betekintést a páholy mindennapi munkájába.

A páholy alapítása után Marosvásárhelyen a sajtóban is szélesebb nyilvánosságot kapott a szabadkőművesség. Aktivitását nem is igazán lehetett volna eltitkolni e kisváros esetében, 1905 májusában kapták fel a helyi hírlapok a témát, miután az első páholyi felvételi szertartások már lezajlottak. Az egyik kitudódott gyűlést titkolózásnak minősítette egy helyi lap: *Tisztességes magyar ember nem kerüli a világosságot, de nyilvánosan, bátran hirdeti eszméit, csak a gonosz tervekkel foglalkozók keresik mindig a titokzatosság éjjeli leplét.*³²

A Székely Lapok kormánypárti orgánum május 21-én címlapon közölte felvilágosító cikkét *A mi szabadkőműveseink* címmel. A Justus írói név mögött feltehetőleg Bernády György személyét is feltételezhetjük, de még valószínűbb, hogy valamely társa tolmácsolta gondolatait, utasítására. A cikk elsősorban a szabadkőművesség védelmére kelt, mivel a városban rémhírek terjedtek a páholymunka vélt ártalmairól: „Akár rosszindulat, akár tudatlanság, akár mindkettő, de áll, hogy többen riasztó híreket portatnak abból az alkalomból, hogy Marosvásárhelyt is munkába lépett a szabadkőműves szövetség.” Így a szerző kötelességének érezte tisztázni a szabadkőművességet a vádak alól, valamint fontosnak tartotta a tisztánlátást e kérdésben:

„Mi a szabadkőművesség? Emberek szövetsége, és pedig becsületes emberek szövetsége, egy filozofikus, filantropikus és progresszív intézményben, melynek célja, a közérkölciség, művelődés és felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonyág gyakorlása”.³³ A szerző hangsúlyozza, hogy a páholyban kizárt dolog a politizálás és bármilyen felekezeti kérdés, továbbá kiemeli, hogy nemzeti nagyjaink, mint Bethlen Gábor, Rákóczi, Martinovics, Kossuth vagy Széchenyi munkásságában is fellelhetők azok az alapvető célok, amelyekért a szabadkőművesség zászlót bontott. Zárásképpen elmondta, hogy „tanulják megismerni tehát a szabadkőművességet, mert ha megismerik, becsülni és tisztelni fogják, úgy egészében, mint tagjaiban”.³⁴

A felvilágosító szándékú cikk hatására a kedélyek mégsem csillapodtak. Pár hétre rá, ugyancsak álneven („A kis vakoló”) a Székelység nevű ellenzéki lapban egy beszámoló jellegű cikket közöltek. A cikkírónak minden bizonnyal sikerült „lefűlelnie” egy beavatási szertartást.

29 SEBESTYÉN: i. m. 95.

30 Ellenzék 1925. március 4.

31 SEBESTYÉN: i. m. 95–97.

32 Egyetértés 1905. június 7.

33 Székely Lapok 1905. május 21.

34 Uo.

Megjegyzése szerint azért bújít álnév mögé, mivel attól fél, hogy a halálba kergetik, ha megtudják, hogy tudósított róluk: „Emlékszik szerkesztő úr a nagyváradi ügyvéd esetére ezelőtt 3–4 évvel, kit egy ilyen páholy kényszerített arra, hogy föbe löje magát, mert elárulta, hogy egy érdekszövetség az egész?” A beszámolójában megjelennek mindazok a motívumok, amelyek a szabadkőművesség ellen fel szoktak hozni a korabeli ellenzőik: „ezek az emberek olyanok, mint a struccok, hogy azt hiszik, senki sem látja őket, amiért pellerinben, gallérban járnak, melybe nagyszerűen be lehet burkolózni, mert megjegyzem hivatalos ruházatuk annyira ez a gallér, hogy mindenik abban jelenik meg.” A szerző szerint eleve „gyanús”, hogy ez a társaság gyakorlatilag a sötétben bujkál, míg más „rendes, vagy családos ember alszik, vagy otthon van”.³⁵ Tudósítása kitért arra is, hogy az egész már 8 órakor megkezdődött, de csak 10 órakor gyűltak fel a lámpák: „ki tudja addig mit csináltak a koporsó, meg a koponya mellett?” Mivel a „belső szentélyt” párnázott ajtó választotta el a tudósítótól, ezért csupán beszédoszlopokat hallott Bürger Albert, Fekete Jakab, Turnowsky Mór, Bernády György, stb. beszédeiből.³⁶ A szerző szerint „egy-kettő még beszélt, de azokat nem ismertem meg. Annyit még megjegyeztek, hogy minden beszéd után felállottak és koccintottak.” A hallott beszédoszlopokon kívül a távozók nevét és sorrendjét is tudósította. Továbbá értetlenségét fejezte ki a körülményekről. Összegezésében megjegyezte, hogy „elég az hozzá, hogy a páholyban fel volt terítve. A menü gombás sült volt. A cél: bepityókázni és egy csomó sületlenséget össze-vissza vakolni”.³⁷ Az imént ismertetett misztikusság mellett általában az ellenzéki sajtóban a szabadkőművesség ellen a hazafiatlanság vádja, a klikkesedés, hataloméhség jelenik meg. Ezek megtestesítője pedig természetesen a marosvásárhelyi ellenzék szemében Bernády polgármester volt, aki ellen sajtótámadásokban gyakori vádpont volt a szabadkőművessége.

Ennek ellenére a páholy jegyzőkönyvei, valamint a korabeli visszaemlékezések rációfolnak az ellenzéki sajtó állításaira. Tulajdonképpen a páholy törekedett is arra, hogy karitatív szervezetként jelenjen meg a városi közvélemény előtt. A páholyi munkák (gyűlések) általában a felvételi vagy előmeneteli szertartásokat leszámítva a következő tevékenységekben merültek ki: kapcsolattartás a többi szabadkőműves páholyokkal, valamint az ezek felhívásaira való reagálások, továbbá a magyarországi páholyokat összefogó Szimbolikus Nagypáhollyal való egyeztetés. Emellett a tanácskozások karitatív témákra, tisztújításra, a páholy pénzügyi dolgaik megvitatására tértek ki. A gyűléseket valamely tag láncbeszéde zárta, valamint közölték az özvegyperselybe gyűlt adományok összegét.³⁸ Természetesen ezt követően, alkalomtól függően a gyűlést vacsora (ún. „vakolás”) is követhette, ahogyan azt a szemfüles tudósító is megfigyelte. Gyakori esetnek számított, hogy valamely páholytag, vagy testvérpáholy meghívottja tudományos, vagy ismeretterjesztő előadást tartott a páholyban, különféle témákban. A Bethlen Gábor páholy esetében Turnowsky Mór és Tóthfalusi József volt ilyen szempontból a „legszorgalmasabb”. A páholy titkáranak (Haner Viktor tanár, iskolaigazgató) jelentése szerint az 1911–12-es években a páholy összesen 28 első és másodfokú munkát (gyűlést) tartott, további 14 előadás hangzott el, valamint 1910. április 11-én megtartották a páholy fennállá-

35 Székelység 1905. június 7.

36 Uo.

37 Uo.

38 Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban MTA) Kézirattára, Ms 5724.

sának 5-ik évfordulója alkalmából rendezett díszközgyűlést.³⁹ Egy-egy előadás tartalmát tekintve a szabadkőművesség valamely aspektusával foglalkozott. Pl. Tóthfalusi József 1911-ben az *Alkotó és romboló munka a szabadkőművességben* címmel tartott előadást, valamint ismertek Turnowsky Mór 1905 és 1907 között nyomtatásban is megjelent közleményei.⁴⁰ Ilyen előadások alkalmával általában a páholytagok oktatása zajlott a szabadkőművesség céljairól, a páholy által képviselt irányról, stb. Turnowsky véleménye a kérdésben a következő volt: „A szabadkőművesség küzdelme győzte le az elavult rendszerek papjait és hatalmasait. A szabadkőművesség van hivatva az emberiség boldogságát megteremteni. A szabadkőművességet mindig üldözték és még ma is üldözik az érvényben levő rendszerek önző hatalmasai és elfogult papjai. Legyünk kitartók a munkában! Legyünk erősek a küzdelemben!”.⁴¹ A páholy irányítását a főmester (Bernády György), valamint gyakori hiányzásai alkalmával a főmesterhelyettes (Tóthfalusi József) irányította, az általuk kijelölt irányelveket, amikor nem saját közlésükben hangzott el, a titkár tálalta: „Azért gyűlünk össze szentélyünkben, otthagya az ajtó előtt a profán élet minden salakját, hogy a külvilág égbekiáltó nyomorára, sötét tudatlanságán tehetségünk és erőnk bőz képest enyhítsünk, hogy a mesterségesen szított társadalmi kasztrendszer alapjaiban megdőntsük, hogy egy egységes és egészséges magyar középosztályt teremtsünk. Egy olyan ideális középosztályt, amely becsületes, öntudatos törekvéssel, szorgalmas munkálkodással hazánk boldogulását lehetővé tegye”.⁴² A páholy programbeszédének is beillő titkári jelentés a következő sorokkal záródott: „Egyet kellene megtanulnunk, még a munkán, dolgozni tudáson kívül, s ez a fegyelem. Különösen két irányban. S ezt legjobban egyedüli, de hatalmas ellenségünkötől, a klerikálisoktól tanulhatjuk. Hatalmas erejét a klerikalizmus ennek köszönheti, ez tette naggyá és legyőzhetetlenné”.⁴³ Mivel a jegyzőkönyveknek csak egy része került elő, ezért nem lehet pontosan felmérni, hogy mennyire számít aktívnek a páholy az fentebb említett eredményeivel. A páholyi munkák alkalmával azonban gyakran elhangzott, hogy az érdeklődés csökkent, valamint Bernády többször is kiemelte, hogy közönyt vélt felfedezni a tagság soraiban: „Ez a közöny nem fér össze avval az esküvel, melyet a ttv [tanonctestvér] a felvételük alkalmával tettek”.⁴⁴ Annak ellenére, hogy Bernády a polgármesteri teendői miatt gyakori hiányzónak számított, mégis egyik leglelkesebb tagja volt a páholynek. A rendszeres tisztújítások alkalmával mindig megerősítették főmesteri pozíciójában, s ezen alkalmakkor mindig ígéretet tett, hogy építőmunkáját eddigi lelkesedéssel és minden erejével folytatni fogja, nemcsak a páholyban, hanem a profán foglalkozásában is. Karitatív tevékenységét polgármesterként is folytatta, de a páholy segélyező akciói mellett szabadkőműves társai előtt ismertette szándékait egy gyermekszanatórium létrehozására. Ennek részbeni fedezésére 50.000 koronát ajánlott fel.⁴⁵ Bernády 1910-ben, miután a koalíciós kormányzás megbukott, ismét politizálással foglalkozott: korábban jó kapcsolatot ápolt az ellenzékkel, viszont a Tisza István vezette Nemzeti Munkapárt megalakulá-

39 MTA Kézirattára, Ms 5724/446.

40 TURNOWSKY Mór: *A munkáról. Mi a szabadkőművesség? A testvéri láncról*. Bp., 1905; Uő: *Beszédek*. Bp., 1907; Uő: *A szabadkőművesség természettudományi megokolása. A szabadkőművesi titokról*. Bp., 1907. (a továbbiakban TURNOWSKY: *A szabadkőművesség*)

41 TURNOWSKY: *A szabadkőművesség* 29.

42 MTA Kézirattára, Ms 5724/446.

43 Uo.

44 Uo., MS 5724/496.

45 Uo., MS 5724/381.

sát követően belépett a pártba (1911-től annak marosvásárhelyi tagozati vezetője lett), s a polgármesterséget hanyagolva országgyűlési képviselői ambíciói voltak. Városi kérésre nem vállalt mandátumot, de polgármestersége csak 1912-ig tartott, amikor végül városi főispánná nevezték ki. Ebben az időszakban korábbi habitusához képest másképp viselkedett, aktívabban politizált, véleményét elkezdte hallatni a sajtóban is.

Talán e politikai szerepvállalásának gondolata miatt dönthetett amellett, hogy kivonja magát a szabadkőművesi munkából. Ennek első jeleit a páholy vezetése 1909 decemberében vélte felfedezni. Tauszik B. Hugó javaslatára azonban elejét kívánták venni Bernády esetleges távozásának. A jegyzőkönyv szerint „*Tauszik kijelenti, hogy főmester testvér egy vakolás [szabadkőművesi ebédet vagy vacsorát jelent] alkalmával kijelentette, hogy munkáinkban ezután nem vehet részt úgy, mint eddig. Tauszik indítványozza: jelentse ki a páholy, hogy szeretett főmesterét fájdalommal nélkülözte s helyettes főmester vezetése mellett jelenjünk meg nála s kérjük fel, hogy munkáinkban a jövőben jelenjék meg.*” Tauszik indítványát egyhangúlag elfogadták.⁴⁶ A következő gyűlés, amelyen tisztújítás volt, 1910. február 21-én volt megtartva. Itt Bernády még utoljára megpróbálkozott a visszalépéssel. Ürügyként azt mondta, hogy profán elfoglaltsága miatt nem végezhetett a páholy keretén belül olyan intenzív munkát, mint azt a szabadkőművesi érzése diktálja. Szerinte a páholyon kívüli munkája s munkaköre is végeredményben szabadkőművesi munka. A páholy tagságát is hibáztatta az elmúlt évek kvázi eredménytelensége miatt, amelyet a tagok. „*profán életben való egymás iránti szeretethiányának*” tulajdonított. Továbbá a gyűlések egyre ritkább látogatottságát is felemlítette. A tisztújításra való tekintettel kijelentette, hogy: „*profán elfoglaltsága annyira leköti, hogy talán éppen a közeljövőben nem fog tudni minden kötelességének eleget tenni, kéri a testvéreket, oldják fel jövőre a tisztség alól. Ha azonban a testvérek bölcs határozata másként döntene, meghajlik akaratak előtt.*”

Természetesen a páholy egyhangúlag ismét megerősítette főmesteri székében, valamint támogatásáról biztosította. A páholy hozzáállását legjobban Tauszik beszéde tükrözte, amelyben kiemelte, hogy Bernády „*bármennyire apelál a testvéri belátására, szeretetére, hogy ne állítsák megint a páholy élére, nem teljesítheti kívánságát, mert a Bethlen Gábor páholy Bernády nélkül el nem képzelhető.*”⁴⁷ Az 1910-es országgyűlési képviselő-választások alkalmával felkorbácsolt közvélemény előtt ismét felbukkantak a szabadkőművességet támadó vélemények. A Bernádyt hevesen támadó Függelenség című lap a *Szabadkőművesek csápjai* címmel közölt „leleplező” írást. Ebben is természetesen Bernády volt a célpont, aki „*bevonva maga köré ügyvédeket, tanárokat, papokat, doktorokat, kereskedőket, iparosokat. Elég ügyesen állította egybe a páholy szervezését, ez a páholy felállítása hatalmát háromszorosára fölemelte.*”⁴⁸ A cikk továbbá megvádolta a polgármestert, hogy a szabadkőművességet politikával keverte, így a törvényhatóságban gyakorlatilag ellenzék nélkül dolgozhatott. „*A csápok hatalmas munkát végeznek nap-nap után, s a mester mosolyogva dörzsöli kezeit, hogy a legények jól viszik a pászmát*” – folytatta a lap.⁴⁹ Egyben „nagy leleplezést” is ígért, amelyben a tagok névsorának nyilvánossá tétele sejtette. Azonban a választásokat követően, a politikai csatározások által felkorbácsolt indulatok lecsendesülése után vélhetően érdeklődés hiányában a leleplezés elmaradt.

46 Uo., MS 5724/364.

47 Uo., MS 5724/380.

48 Függelenség 1910. április 12.

49 Uo.

A páholy tagságát tekintve nem volt felekezeti vagy politikai feltétele a páholyi felvételnek. Ennek eredményeképpen a páholy programja sem mondható teljesen egységesnek, mivel megfért egymás mellett a korszakban progresszív gondolatnak számító általános, egyenlő és titkos szavazati jog bevezetésének a propagálása a nacionalista magyar szupremácia gondolatával. A választójoggal kapcsolatosan a páholy álláspontját az *általános, egyenlő, titkos választójog országos szövetségének* írt, 1910. december 13-án keltezett leveléből ismerjük: „*páholyunkban, ez évadban már több munkában tette beható tanácskozás tárgyává az általános, egyenlő, titkos választójog kérdését. Városunk keletén a profán életben páholyunk helyettes főmestere többi testvéreinkkel áll a propaganda élén s miután a szóban forgó nyomtatványokból megfelelő mennyiség áll rendelkezésre, nagygyűlésünkig többet nem igénylünk. Akkor azonban szükséghez képest fogunk rendelni*”.⁵⁰ Az idézetben említett helyettes főmester Tóthfalusi József református lelkész volt. Politikai kérdésekben kevésbé nyilvánult meg, viszont a függetlenségi párt egyik oszlopos tagja volt, emellett Bernády egyik hűséges támogatójaként is megmutatkozott. A rendelkezésre álló források alapján az mutatható ki, hogy a Bethlen Gábor páholy kevésbé szolt bele a páholyok közötti konfliktusba. Jancsó Elemér a kolozsvári Unió páholyról szóló dolgozatában kiemelte, hogy a század eleji időszakban a páholyok közötti konfliktusnak két nagy irányzat adott táptalajt: „*legtöbb páholyon belül szintén két irányzat küzd a vezetésért, egyrészt a reformoktól idegenkedő irányzat, amelyik a szabadkőművesség célját, a karitatív munkásságban kimerülve látja, másrészt az a felfogás, amely a radikális, néha forradalmi jelszavakkal a magyar társadalom gyors és progresszív szellemben való átalakítására tör. Mindkét felfogás nagyszerű harcokkal rendelkezik, de az 1910-es évek felé egyre inkább a radikális irányok kerekednek felül*”.⁵¹ Ebben kategorizálásban a Bethlen páholy inkább a mérsékeltebb irányzathoz tartozott, amely bár tudomást vett a radikális eszmékről, azokat óvatosan kezelte. Jancsó szerint elsősorban a nagyváradai László páholy „*Ady imádata*” váltotta ki az első ilyen páholyon belüli konfliktusokat.⁵² Ezzel kapcsolatban, amikor a Szimbolikus nagypáholy állásfoglalásra kérte a marosvásárhelyi képviselőt, a Bethlen páholy egy távolságtartó levéllel válaszolt. Arra próbálta a nagypáholy figyelmét felhívni, hogy miképpen lehetne a szabadkőműves testvérek közötti fegyelmet meghonosítani, abban az értelemben, hogy „*a testvérek a szabadkőművesség céljaiért a profán életben is sikerrel harcolhassanak, nem izgatással és pártpolitikai fegyverekkel, hanem szigorú és következetes elvűséggel*.” Továbbá kiemelték, hogy „*ami a László páholy indítványát illeti a nagygyűlési képviselő testvérekre vonatkozólag, úgy páholyunk azon a véleményen van, hogy az indítvány értelmében való eljárás nem volna szabadkőművesi, a durva követ nem szabad eldobni, hanem türelemmel és szeretettel meg kell munkálni, fényesre kell csiszolni*”.⁵³ Ami a többi „*problémásabbnak*” tartott páholyt vagy kört illeti, csak azon információk árulkodók, hogy a Bethlen páholy nem adakozott a Galilei Kör vagy a Martinovics páholy gyűjtéseire. Ez azonban nem jelenti feltétlenül a páholy elutasító álláspontját, mivel valóban szűkös anyagi kerettel működött (tartozásai voltak a Szimbolikus nagypáhollyal szemben is), így igencsak megválogatták az adományozási opciókat.

50 MTA Kézirattára, MS 5724/440.

51 JANCÓS Elemér: *Az Unió szabadkőműves páholy ötven éve 1886–1936*. Kvár, 1937. 18.

52 Uo.

53 MTA Kézirattára, MS 5724/345.

Bernády György esetében világosabbak a fentebb említett álláspontok. Mint a páholy főmestere, az ő szava és irányelve volt a meghatározó, a páholy óvatossága is. Tisza híveként minden bizonnyal nem értett mindenben egyet a Martinovics páholy progresszív csoportjával, vagy a Galilei Kör pacifizmusával. Ennek ellenére 1915 májusában minden fenntartás nélkül, előre megrendezett forgatókönyvvel és mondhatni díszvendégnek kijáró pompával fogadta Marosvásárhelyen Ady Endrét.⁵⁴ Marosi Barna úgy látta, hogy Ady látogatása valójában Marosvásárhelyen egy szabadkőműves-találkozó volt, ahol a Bethlen és Martinovics páholy tagjai eszmét cseréltek, valamint óvni próbálták Adyt a Galilei Körben levő társától, Turnowsky Sándortól. Ebben az esetben Bernády együttműködése Komor Marcell építésszel is egy szabadkőműves-találkozó, mivel a Városháza és Kultúrpalota egyik társtervezője is tagja volt a Galilei Körnek.⁵⁵ A Bernádyt amerikai útjára elkísérő Pfeifer Ignác műegyetemi tanár is szabadkőművesi kapcsolata miatt lehetett kiváltságos helyzetben, mivel Pfeifer a budapesti Comenius páholy főmestere volt.⁵⁶ Mindezzel együtt Ady látogatása jól sikerült, a költő meg is örökölte a Nyugatban Bernády szívélyességét.

A Bethlen Gábor páholy elaltatásához minden bizonnyal a háború és a páholyba beszívargó politizálás járult hozzá. Bernády vallomása szerint ez a folyamat már korábban, 1913 körül elkezdődött, a már említett mozgalmak által. *„A szabadkőművesi munkát azért hagytam abba, mert a budapesti szabadkőművességnek egy aránylag kicsiny, de agresszívebb tábora az 1913–14 években behurcolta a politikamentes szabadkőművesség helyiségeibe a politikát és olyan politikai állásfoglalást akart a magyar szabadkőművesség egyetemére ráerőszakolni, amely állásfoglalás ellenkezett, nemcsak az én akkori politikai álláspontommal, hanem főképpen nemzeti érzésemmel és azokkal az ideálokkal, amelyek engem munkára serkentettek. Egy ideig küzdöttem az áramlat ellen, végül pedig belátva a küzdelmeim hiábavalóságát, kiállottam a sorból”*.⁵⁷

A páholy az impériumváltást követően újjáéledt, 1926-tól pedig ismét új tagokkal bővült. Bár a 11 alapító közül még éltek néhányan Marosvásárhelyen, gyakorlatilag közülük senki nem csatlakozott a páholy újjáalakulásához. A páholyt Péterffy István orvos vezette ebben az időszakban végig.⁵⁸

A világháború eseményei és a közhangulat szabadkőművesség-ellenessége miatt az immár romániai politikai életben is szerepet vállaló Bernády számára lezárult az a korszak, amely a szabadkőművességét is jelentette. A Bethlen páholy anyakönyvében a Bernády neve alatt található megjegyzéseknél az található, hogy *„a világháború után, sajátos politikai magatartásából kifolyólag a szabadkőművességgel való közösségét hírlapilag is megtagadta”*.⁵⁹ Ennek ellenére a nyilvánvalóan utólag bejegyzett megjegyzés nem teljesen fedi a valóságot. Bernády valóban cikkezett a korábbi szabadkőművesi tevékenységéről. Titoktartási fogadalma ellenére köteles-

54 A látogatást több forrás is feldolgozta. Lásd MAROSI Barna: *Bernády György városa*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2006. 55–62; BÖLÖNI György: *Ady ismerkedése Erdéllyel*. Igaz Szó 5(1957). 11. sz. 420.

55 *A marosvásárhelyi kultúrpalota 1908–1913*. Szerk. ONIGA Erika. Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely, 2013. 10.

56 BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Adatok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez*. Múltunk 2003/3. 203.

57 Ellenzék 1925. március 4.

58 SEBESTYÉN: i. m. 94.

59 *Bethlen páholy Anyakönyve*.

ségének érezte „tisztáznia” ezt a kérdést, döntően a politikai orientációi miatti támadásokért. Cikkéből kiderül, hogy mit gondolt a szabadkőművességről, illetve számára mit jelentett annak a tagsága.

„Tagja voltam a szabadkőművességnek, tehát annak a filozofikus, filantropikus, progresszív intézménynek, amely célul tűzte ki maga elé a közerkölcsiség, közművelődés és felebaráti szeretet terjesztését, az emberi jogok védelmét, a közjótékonyág gyakorlását s amely kizárt a maga köréből minden vallási és politikai kérdést és tagjait a hazai törvények tiszteletben tartására kötelezte. Láttam a szervezet soraiban hithű, a szó szoros értelmében buzgó katolikus, kálvinista és a többi felekezethez tartozó világiakat, de láttam ott a protestáns felekezethez tartozó igen előkelő egyházi pozícióban levő férfiakat is, akiknek Istenfélelméhez, hithűségéhez, vallásosságához még a kétség árnyéka sem férhet. Tagja voltam annak a szervezetnek, amely Magyarországon életet adott a Gyermekvédő Ligának, az anya- és csecsemővédelemnek, a szünidei gyermektelepeknek, a tüdőbeteg gondozó intézeteknek, az ingyenes jogsegélynek, az ingyen-kenyér, az ingyen-tej, a rabsegélyező, a Menza, stb. stb. humanitárius és közjótékonyági egyesületeknek, s amely komoly és számottevő eredményeket ért el a közerkölcsiség, a közegészség, a nemzeti művelődés, a felebaráti szeretet terjesztése és az emberi jogok védelme érdekében kifejtett munkássága közben. Az a szabadkőművesség, amelynek én is tagja voltam, nem a destrukciót szolgálta, hanem konstruálni igyekezett elsősorban és különösképpen a magyar faj fejlődése, gyarapítása, erkölcsi és anyagi erősítése, a magyarság nemzeti ideáljainak, törekvéseinek és céljainak a lehető legsimább módon és a legrövidebb időn belül való elérhetése, vagy legalább megközelíthetése érdekében. Az a szabadkőművesség, amelynek én is tagja voltam, sohasem bántotta senkinek a hitét, vallását, sőt ellenkezőleg, erkölcsi tanításai révén, alátámasztotta tagjainak hithűségét, vallásos érzését, nem törődött politikai kérdésekkel, hanem megkövetelte minden tagjától a minden polgárt egyaránt kötelező hűséget és a legnagyobb áldozatra való készséget. Az a szabadkőművesség, amelynek én is tagja voltam, nem gyűlölködött, nem gyanúsított, nem rágalmazott, hanem önzetlenül dolgozott. Dolgozott nem a maga, hanem elsősorban annak a fajnak, nemzetnek, országnak javára, amelynek fiai, illetve polgárai közül tagjai rekrutálódtak. Az a szabadkőművesség, amelynek én is tagja voltam s amelyet oly gyakran illetnek minden alap nélkül a nemzeteket bomlasztó tévtanok terjesztésének vádjával, a nemzetköziség tekintetében egy lépéssel sem ment tovább, mint a katolicizmus, avagy a többi felekezetek, amelyeknek hívei a vallásközösség alapján nemzetközi érintkezéseket ápolnak, vagy a földkerekségen létező államok törvényhozásainak tagjai, akik az „interparlamentáris konferencia” kereteiben egy nemzetközi szervezetbe egyesülve az egyetemes emberiséget érdeklő kérdések tárgyalásával is foglalkoznak, avagy azok az orvosok, jogászok, mérnökök, nemzetgazdászok, stb.-ek, akik szakkérdések ismertetése, megvitatása céljából nemzetközi kongresszuson összegyűlnek, mert a szabadkőművesség a maga nemzetközi érintkezései révén csak a más országokban kifejtett szabadkőműves munkásságról és annak eredményeiről óhajtott okulás céljából tájékozódást szerezni s az emberi jogok védelme és az előbb említett többi programpontok megvalósítása, illetve megközelítése érdekében kifejtett munkásságról óhajtotta a nagyvilágot tájékoztatni. A szabadkőművességnek olyan nemzetközi szervezete, amilyen például a munkás internacionálé, amely a tagok politikai, nemzeti, felekezeti, stb. magatartása tekintetében az összességet kötelező határozatokat hoz, utasításokat ad, addig, amíg én a szabadkőművességnek aktív tagja voltam, nem volt s bizonyára ma sincs”.⁶⁰

60 Ellenzék 1925. március 4.

Összességében elmondható, hogy a marosvásárhelyi Bethlen Gábor páholy alapítása egybeforrt Bernády György nevével, első korszakának befolyásos tagja maradt. A polgármester számára a mozgalom, amelynek soraiba fiatalon belépett, személyiségének alakulását döntően befolyásolta, érdeklődéséhez és fejlődéséhez szervesen hozzájárult.

CAREERIST CONSPIRATOR? GYÖRGY BERNÁDY AND THE FREEMASONRY

Keywords: *György Bernády, freemasonry, Marosvásárhely, political career*

In this article, the author analyzes György Bernády's relations with the freemasonic movements from Budapest and Târgu-Mureș/Marosvásárhely. To understand the essence and the problematic of the freemasonry movement a circumspective approach is needed. The modern movement of the masonry can be dated back to the early decades of the 19th century, along with liberalism and its ideology, which has been present ever since. Dr. György Bernády has become known to posterity as founder mayor of the modern city of Târgu-Mureș/Marosvásárhely, prefect and prominent Transylvanian politician. He was mayor of the city between the years 1902–1912, and he was the one who brought the ideas and foundations of masonry in the town, being the founder of the Gábor Bethlen lodge. During this period of Bernády's mayorship the town discards its rural character, becoming a city on its way to modernity. The last years of peace and prosperity before the world war have meant an economic and demographic growth to the cities through the Monarchy. Bernády's masonic relations have played an important role in his political and administrative actions. His political work cannot be understood properly, without a thorough analysis of his masonic work and relations.

CARIERISM SAU CONSPIRAȚIE? RELAȚIILE FRANCMASONICE ALE LUI GYÖRGY BERNÁDY

Cuvinte-cheie: *György Bernády, francmasonerie, Târgu/Mureș, carieră politică*

În acest studiu autorul analizează legăturile lui György Bernády cu mișcările și organizațiile francmasonice din Budapesta și din Târgu-Mureș. Problematika francmasoneriei, a lojelor și a activității lor este foarte complexă, prin urmare ele necesită întotdeauna o abordare deosebit de circumspectă. De la răspândirea liberalismului, rolul mișcării francmasonice moderne începe din secolul al XIX-lea și se continuă la cumpăna veacurilor XIX-XX. Dr. György Bernády s-a înscris în memoria posterității ca primar ctitor al Târgu-Mureșului modern, prefect și politician marcant transilvănean. Între 1902–1912 a fost primarul agil al orașului Târgu-Mureș, care a introdus masoneria în oraș, fiind fondatorul Lojei Gábor Bethlen. În acei zece ani în care Bernády a fost primarul orașului, acesta a scăpat de caracterul său rural și a devenit un oraș pornit pe drumul modernizării. Politica și activitatea sa au fost determinate de relațiile sale francmasonice, care au jucat un rol important și în realizările sale edilitare. Activitatea lui Bernády ca important om politic atât din timpul Monarhiei cât și după aceea nu poate fi analizată fără a înțelege relația lui cu mișcarea francmasonică.

KÉPJEGYZÉK/LIST OF ILLUSTRATIONS/LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Bernády György marosvásárhelyi polgármester portréja az 1900-as évek elejéről/Potretul pîrmarului Bernády György din anii 1900/The Portrait of György Bernády, from the Years 1900. Maros Megyei Múzeum levéltára, 6491/3.
2. Bernády György belépési nyilatkozata a szabadkőműves-páholyba/Declarația de aderare în loja francmasonică a lui Bernády György/Statement of György Bernády for Entering in the Freemasonry. MNL OL, P 1106, 12. doboz, 5. tétel. 293. f.
3. A marosvásárhelyi Bethlen Gábor szabadkőműves-páholy pecsétje/Ștampila lojei francmasonice Bethlen Gábor din Târgu-Mureș/Official Stamp of the Gábor Bethlen Freemasonic Lodge of Târgu-Mureș. MTA Kézirattára, Ms 5724.
4. Bernády György szabadkőműves oklevele 1896-ból/Diploma de francmason a lui Bernády György din 1896/György Bernády's Freemasonic Diploma from 1896. Maros Megyei Múzeum levéltára, 6392/21.

FODOR JÁNOS

1

3

Nyilatkozat.

Alulírott becsületszavamra kijelentem, hogy saját szabad és független akaratomból határoztam el a szabadkőműves-szövetségbe való belépésemet s ez elhatározásomat sem rábeszélés, sem kíváncsiság, sem önző okok nem befolyásolták.

Mint becsületes ember fogadom egyuttal, hogy akár fölvesznek a szövetségbe, akár nem, mindazt, mit itt látni és hallani fogok, mindenkiel szemben titokban tartom.

Budapest 1895. február hó 4. napján.

Bernády György

2

FODOR JÁNOS

1

3

Nyilatkozat.

Alulírott becsületszavamra kijelentem, hogy saját szabad és független akaratomból határoztam el a szabadkőműves-szövetségbe való belépésemet s ez elhatározásomat sem rábeszélés, sem kíváncsiság, sem önző okok nem befolyásolták.

Mint becsületes ember fogadom egyuttal, hogy akár fölvesznek a szövetségbe, akár nem, mindazt, mit itt látni és hallani fogok, mindenkiel szemben titokban tartom.

Budapest 1895 február hó 4. napján.

Bernády György

2

4